

Polichromowane drzwi z młyna papierniczego w Dusznikach-Zdroju

Młyn papierniczy w Dusznikach-Zdroju jest obiektem nie tylko o ogromnym historycznym znaczeniu, lecz także o wyjątkowej wartości artystycznej. Na tle innych europejskich papierni wyróżnia go bowiem zarówno malownicza architektura budynku, który powstał w drugiej połowie XVI wieku i był rozbudowywany i przekształcany aż do początku XIX wieku¹, jak i unikatowa malarska dekoracja w reprezentacyjnych wnętrzach. Architektoniczne malowidła, w większości o iluzjonistycznym charakterze, pokrywają ściany i stropy w Sali Józefa i Sali pod Kopułą, czyli tzw. pokojach letnich, które mieszczą się na drugiej kondygnacji w zachodniej części budynku młyna. Jak wynika z przeprowadzonych ostatnio badań, ta późnobarokowa dekoracja malarska została wykonana w latach 70. XVIII wieku najprawdopodobniej przez dusznickiego malarza Caspara Rathsmanna (1735–1818) na zlecenie ówczesnego właściciela młyna papierniczego – Johanna Josepha Ossendorfa (1733–1779), a bezpośrednim powodem fundacji było uzyskanie przez niego prestiżowego tytułu nadwornego papiernika króla Prus Fryderyka II Wielkiego (1712–1786)².

Wykonane wówczas we wnętrzu dusznickiej papierni malarskie prace nie wiązały się jednak wyłącznie do tych dwóch reprezentacyjnych sal. Jak się bowiem niedawno okazało, w pomieszczeniach usytuowanych piętro niżej znajdowały się zabytkowe drzwi, które także były pokryte malarską dekoracją. Dzieło to w 1965 roku zostało przekazane do Przedsiębiorstwa Państwowego Pracowni Konserwacji Zabytków we Wrocławiu, gdzie kompleksową konserwację obiektu przeprowadziła mgr Renata Dubiel-Białas, kierowniczka tamtejszej Pracowni Zabytków Ruchomych. Po zakończeniu konserwacji w dniu 30 listopada 1965 roku został

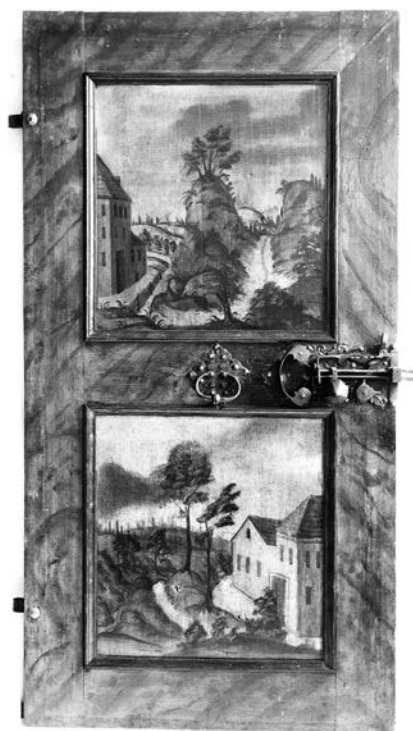
¹ R. Eysymontt, *Przemiany architektoniczne młyna papierniczego w Dusznikach na tle przemian ekonomicznych miasta Duszniki do początku XIX wieku*, „Rocznik Muzeum Papiernictwa” 2016, t. 10, s. 9–41; idem, *Architektura papierni w Dusznikach-Zdroju* [w:] M. Szymczyk, R. Sachs, R. Eysymontt, J. Bałchan, *Monografia młyna papierniczego w Dusznikach-Zdroju*, Duszniki-Zdrój 2018, s. 71–126.

² Zob. A. Szela, *Dekoracja malarska Papierni w Dusznikach* [w:] R. Eysymontt, D. Eysymontt, A. Szela, *Młyn papierniczy w Dusznikach Zdroju – ocena wartości historycznej i artystycznej budynku dusznickiego młyna papierniczego wpisanego na listę Pomników Historii wraz z analizą historyczno-ikonograficzną polichromii zdobiących ściany pomieszczeń papierni na trzeciej kondygnacji oraz analizą historyczno-stylistyczną portretów dusznickich papierników ze zbiorów Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju*, Wrocław 2016 [mps w posiadaniu Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju], s. 45–57; A. Koziel, A. Szela, *Dekoracja malarska w budynku młyna papierniczego w Dusznikach-Zdroju*, „Rocznik Muzeum Papiernictwa” 2017, t. 11, s. 9–37.

1. Polichromowane drzwi, strona wewnętrzna, stan w 1965 r., dawniej Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju, obecnie zaginione, pocz. XVII i 4. ćwierć XVIII w.

Fot. Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju

2. Polichromowane drzwi, strona zewnętrzna, stan w 1965 r., dawniej Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju, obecnie zaginione, pocz. XVII i 4. ćwierć XVIII w.

Fot. Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju

sporządzony protokół zdawczo-odbiorczy wykonanych prac, a w dniu 16 kwietnia 1966 roku polichromowane drzwi zostały zwrócone do tworzącego się jeszcze wówczas Muzeum Papiernictwa w Dusznikach-Zdroju. Niestety, wkrótce po tej dacie to cenne dzieło zostało skradzione. Dzisiaj jedynym śladem po tym zabytkowym obiekcie jest wspomniany protokół oraz przechowywany w Oddziale Państwowego Archiwum we Wrocławiu w Kamieńcu Ząbkowickim fragment dokumentacji konserwatorskiej zawierający 7 czarno-białych fotografii drzwi oraz list ówczesnego wrocławskiego wojewódzkiego konserwatora zabytków Mirosława Przyłęckiego w sprawie wydania dzieła po konserwacji muzeum w Dusznikach-Zdroju³.

³ Archiwum Państwowe we Wrocławiu, oddział Kamieniec Ząbkowicki, zespół: Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju, sygn. 2/34, Kradzieże. Zaginięcie zabytkowych drzwi polichromowanych, 1966. Panu dr. hab. Maciejowi Szymczykowi, dyrektorowi Muzeum Papiernictwa w Dusznikach-Zdroju, jestem głęboko wdzięczny za udostępnienie kopii tej dokumentacji.

Na podstawie zachowanych fotografii możemy stwierdzić, że drzwi zostały wykonane z drewna i miały kształt stojącego prostokąta o wymiarach 178 × 99 cm. Po obu stronach zdobiły je po dwie prostokątne płyciny o wymiarach 62,5 × 70 cm, które zostały wydzielone profilowanymi listwami w układzie pionowym⁴. Drzwi posiadały oryginalne żelazne wyposażenie: otwarty zamek typu renesansowego o dwuzasurowym zatrzasku, kuty uchwyt drzwiowy w formie czwórlistnego rombu z guzami i pierścieniowym uchwytem, dwa kute zawiasy czopowe z okuciami w formie stylizowanej ośmiornicy oraz prosty szyld na klucz o lancetowatym kształcie.

Zewnętrzna strona drzwi została na całej powierzchni pokryta farbą olejną w jednolitym ciemnym kolorze, natomiast wewnętrzna część otrzymała zróżnicowaną dekorację malarską. Powierzchnia dookoła obu płycin została pokryta polichromią imitującą marmoryzację, a na obu płycinach wykonano pejzażowe przedstawienia. Ukazują one pagórkowaty wiejski krajobraz urozmaicony widokami dwóch różnych dworów szlacheckich. W centrum na pierwszym planie obu malowideł zostały ukazane pagórki z rosnącymi na ich szczytach drzewami i biegnącymi obok nich piaszczystymi drogami. Przedstawienia dworów widoczne są jedynie we fragmentach po bokach malowideł. Ukazana na górnym pejzażu po lewej stronie rezydencja ma postać dwupiętrowej masywnej budowli o wieżowym charakterze, zwieńczonej spadzistym dachem z jednopiętrową przybudówką i ogrodzeniem, natomiast ukazany na dolnym malowidle po przeciwnej stronie dwór tworzą dwa połączone budynki: piętrowy – zwieńczony dachem czterospadowym i parterowy – kryty dachem dwuspadowym. Na obu przedstawieniach w tle widnieją pagórki i drzewa, wśród których na dolnym malowidle rysuje się rząd czterech wiejskich zabudowań.

Polichromowane drzwi pierwotnie były wmontowane w późnorenesansowy fasciowy portal, który wykonano z piaskowca najprawdopodobniej na początku XVII wieku. Znajduje się on na drugiej kondygnacji w najstarszej, zachodniej części budynku młyna papierniczego, w tej partii pomieszczeń, które pełniły funkcje mieszkalne. Został on osadzony w ceglanej ścianie, która

3. Portal renesansowy wewnątrz papierni, pocz. XVII w.

Fot. Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju

⁴ Wymiary drzwi podano na podstawie rysunków pomiarowych autorstwa Leszka Goetzendorfa-Grabowskiego (w posiadaniu Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju).

4. Drzwi w Sali Rycerskiej, zamek
Aschaffenburg, ok. 1616 r.

Fot. wg: Heinrich Kreisel, *Die Kunst des deutschen Möbels*, t. 1, München 1968,
il. 403

oddziela trakt południowy od traktu północnego budowli⁵. Portal ten został opatrzony w górnej części charakterystycznym dekoracyjnym laskowaniem i swą formą nawiązuje do realizacji, jakie spotykamy w późnorenesansowych szlacheckich dworach na Śląsku i w dawnym hrabstwie kłodzkim⁶.

Zaginione drzwi najprawdopodobniej powstały równocześnie z kamiennym portalem. Świadczy o tym zarówno prosta forma stolarki drzwi i zdobiących je prostokątnych płycin, jak i czas powstania zamontowanego na nich metalowego wyposażenia, które bez wątplenia pochodzi z przełomu XVI i XVII wieku⁷. Niemalże identyczne skromne drzwi z 1616 roku, osadzone w ozdobnym drewnianym portalu, zachowały się w Sali Rycerskiej na zamku w Aschaffenburgu w Dolnej Frankonii⁸. Co ważne, podobieństwo z dusznickimi drzwiami dotyczy nie tylko drewnianej struktury, lecz także rodzaju i formy oryginalnego metalowego wyposażenia. Na tym polu możemy wskazać więcej analogicznych realizacji, które zachowały się do naszych czasów, a pochodzą z terenów

Europy Środkowej. Przykładowo są to dwa renesansowe otwarte zamki do drzwi z drugiej połowy XVI wieku ze zbiorów Germanisches Nationalmuseum w Norymberdze⁹, powstały na terenie Niemiec rombowy uchwyt do drzwi z drugiej połowy XVI wieku z kolekcji Nordiska Museet w Sztokholmie¹⁰ czy południowoniemieckie „ośmiornicowe” zawiasy czopowe z około 1590 roku ze zbiorów Winterthur Museum¹¹.

⁵ R. Eysymontt, *Przemiany architektoniczne...* [1], s. 18, il. 5; idem, *Architektura papierni...* [1], s. 74, 80, il. 43.

⁶ Jako przykłady możemy wymienić wewnętrzne portale fasciowe, które zachowały się w dworach w Wojnowicach i Sarnach. Zob. K. Eysymontt, *Architektura renesansowych dworów na Dolnym Śląsku*, Wrocław 2010, s. 190–192.

⁷ Opinia kierownika Działu Kultury Technicznej Muzeum Narodowego we Wrocławiu, mgr. Tadeusza Fercowicza, któremu składam serdeczne podziękowanie za udzieloną konsultację.

⁸ H. Kreisel, *Die Kunst des deutschen Möbels*, t. 1: *Von den Anfängen bis zum Hochbarock*, München 1968, s. 188, il. 403.

⁹ M. Welker, *Historische Schlüssel und Schlösser im Germanisches Nationalmuseum. Bestandkatalog*, Nürnberg 2014, s. 270–271, nr kat. 263–264.

¹⁰ G. Egger, *Beschläge und Schlösser an alten Möbel*, München 1988, s. 86, il. 123.

¹¹ U. Weissenberger, *Eiserne Schönheiten. Schloss und Schlüssel*, Battenberg 2011, s. 12, nr kat. 0051.

Fundację kamiennego portalu i drzwi można zatem śmiało sytuować na czas wielkiej przebudowy dusznickiego młyna, która miała miejsce po zniszczeniach spowodowanych przez powódź z początku XVII wieku (24 sierpnia 1601 lub 24 sierpnia 1603 roku). Jej inicjatorem był ówczesny właściciel papierni Gregor Kretschmer (1569–1623). Co ważne, podjęcie przez niego szeroko zakrojonych prac budowlanych i dekoracyjnych zbiegło się z rozpoczęciem starań na dworze cesarza Rudolfa II w Pradze o uzyskanie nobilitacji. Wysiłki te zostały zwieńczone sukcesem – w dniu 13 sierpnia 1607 roku bracia Gregor i Georg Kretschmerowie otrzymali herb i jeszcze przed 1612 rokiem zostali podniesieni do godności szlacheckiej z przydomkiem von Schenckendorf¹².

Na podstawie jednej z dat (1605) umieszczonych na północnym portalu oraz wyników badań dendrochronologicznych użytego wówczas drewna przyjmuje się, że do 1605 roku wykonano większość prac przy przebudowie papierni¹³. Wzniesione zostało murowane piętro północnego traktu budynku, a w jego zewnętrzne ściany – północną i zachodnią – wstawiono kamienne portale o prostym profilowaniu. Na dolnych partiach elewacji pojawiła się dekoracja przypominająca boniowanie, a całość budynku nakryto wspólną konstrukcją dachową¹⁴. Co więcej, reprezentacyjne sale na drugiej kondygnacji otrzymały dekorację malarską, z której do naszych czasów zachowały się jedynie fragmenty: dwie prostokątne drewniane płyciny pokryte malowanym stylizowanym ornamentem roślinnym, które obecnie są eksponowane w Sali pod Kopułą oraz w jednej z sal muzealnych na parterze budynku¹⁵, oraz malowidła z motywami wici roślinnej i kwiatów, które niedawno zostały odkryte na pierwotnym drewnianym stropie Sali pod Kopułą, powyżej obecnego stropu z późnobarokową dekoracją malarską¹⁶. Być może to właśnie o tych polichromiach Zacharias Allert po wizycie w tutejszej papierni w listopadzie 1627 roku pisał w swoim dzienniku, że „była tam piękna ukryta izba, naczyniami i pięknymi rzeczami ładnie ozdobiona”¹⁷.

Zachwyt Allerta z pewnością nie dotyczył jednak malarskiej dekoracji drzwi. Powstała ona bowiem dopiero w czwartej ćwierci XVIII wieku, na co wskazuje zarówno forma pejzażowych przedstawień, jak i analogie z innymi zachowanymi dziełami tego typu. Choć na obu malowidłach został ukazany rodzimy pagórkowaty

¹² M. Chmielewska, *Dokument herbowy Gregora i Georga Kretschmerów, 13 VIII 1607 – Nobilitacja czy tylko herb*, „Rocznik Muzeum Papiernictwa” 2017, t. 11, s. 109–123; R. Sachs, *Dusznicka papiernia i jej właściciele* [w:] M. Szymczyk, R. Sachs, R. Eysymontt, J. Bałchan, *Monografia młyna papierniczego...* [1], s. 40.

¹³ Na północnym portalu widnieje następująca inskrypcja: „G.K. 1605 / A.O.H. 1802”. Pierwsze inicjały i data odnoszą się do odbudowy papierni przez Gregora Kretschmera, natomiast drugie inicjały i data dokumentują przebudowę młyna przeprowadzoną przez Antonię Ossendorf z domu Heller.

¹⁴ R. Eysymontt, *Architektura papierni...* [1], s. 81–89.

¹⁵ A. Kozieł, A. Szelağ, *Dekoracja malarska w budynku młyna papierniczego...* [2], s. 12, il. 5, 7.

¹⁶ *Ibidem*, s. 12, il. 8.

¹⁷ „war allda eine schöne heimliche Stube mit Gefäss und schönen Sachen wohl geziert” – *Zacharias Allerts Tagebuch aus dem Jahre 1627*, red. J. Krebs, Breslau 1887, s. 79.

krajobraz, to jednak uległ on charakterystycznej dla czasów późnego baroku i rokoka dekoracyjnej transformacji. W centrum przedstawień zostały ukazane stojące na pagórkach drzewa, a nie weduty szlacheckich dworów, które pełnią tutaj podrzędną funkcję jako elementy urozmaicające pejzaż i wprowadzające w niego wzrok widza (*repoussoir*)¹⁸. Nie można wykluczyć, że przy tworzeniu obu widoków zostały wykorzystane niezwykle popularne w tamtym czasie rokokowe graficzne pierwowzory o francuskiej proweniencji. Jako przykład mogą służyć miedzioryty z pejzażowymi przedstawieniami wykonywane według obrazów i rysunkowych projektów Jeana-Baptisty Pillemeta (1728–1808), które wywarły ogromny wpływ na dekoracje dzieł sztuki użytkowej w całej ówczesnej Europie¹⁹.

Z podobnym traktowaniem pejzażowych przedstawień jako elementu dekoracyjnego dla dzieł sztuki użytkowej mamy do czynienia w kilku zachowanych obiektach z terenu Śląska. Najlepsze pod względem artystycznym są dekoracje malarskie, jakie w drugiej połowie XVIII wieku wykonano na meblach znajdujących się w bu-

5. Joseph Nöpel (?), polichromia drzwi, plebania parafii rzymskokatolickiej pw. Wniebowzięcia NMP, Lubawka, 2. poł. XVIII w.
Fot. Jerzy Buława

6. Joseph Nöpel (?), polichromia szafy – fragment, plebania parafii rzymskokatolickiej pw. Wniebowzięcia NMP, Lubawka, 2. poł. XVIII w.
Fot. Andrzej Kozieł

¹⁸ Każę to zdecydowanie odrzucić możliwość, że pejzażowe przedstawienia na drzwiach miały realistyczny charakter i ukazany został na nich dusznicki młyn papierniczy lub też należący od 1742 roku do jego właścicieli wolny rycerski majątek Bronnendorf, który znajdował się w miejscowości Podgórze (Kohlau) koło Dusznik-Zdroju. Zob. R. Sachs, *Dusznicka papiernia...* [12], s. 52.

¹⁹ Zob. M. Gordon-Smith, *The influence of Jean Pillemet on French and English decorative arts: part one*, „Artibus et Historiae” 2000, t. 21, nr 41, s. 171–196; eadem, *The influence of Jean Pillemet on French and English decorative arts: part two; representative fields of influence*, „Artibus et Historiae” 2000, t. 21, nr 42, s. 119–163.

dynku plebanii parafii rzymskokatolickiej pw. Wniebowzięcia NMP w Lubawce. Nieznany malarz, którym mógł być pracujący dla opactwa Cystersów w Krzeszowie Joseph Nöpel (1728–1791), namalował na płycinach dwuskrzydłowych drzwi oraz dwuczęściowej szafy całą serię monochromatycznych pejzaży z przedstawieniami drzew umieszczonych najczęściej na pierwszym planie oraz budynków szlacheckich dworów i chłopskich gospodarstw widniejących na drugim planie oraz w tle²⁰.

Dusznickie malowidła różnią się jednak od tych realizacji o wiele niższym poziomem artystycznym, stąd też bardziej przypominają ludowe malarskie dekoracje z motywami pejzażowymi, jakie w tamtym czasie często wykonywano na meblach, przede wszystkim szafach, skrzyniach i łóżach. Przykładami tego typu polichromii niech będą zachowane meble ze zbiorów Muzeum Etnograficznego we Wrocławiu: jednodrzwiowa szafa ze Zbylutowa (XVIII–XIX wiek) z dekoracją malarską w formie imitacji marmoryzacji obejmującej dwa prostokątne pola z widokami zabudowań i drzew oraz skrzynia z Walimia (XVIII–XIX wiek) z monochromatyczną polichromią dookoła dwóch prostokątnych pól z przedstawieniami budynków świeckich i kościelnych wśród zielonego płaskiego krajobrazu²¹. Z podobnymi dekoracjami z tego czasu spotykamy się także poza terenem Śląska, m.in. na meblach pochodzących z miejscowości położonych w alpejskich dolinach, takich jak choćby szafa z wioski Stein w szwajcarskim kantonie Appenzell (1766), którą pokryto bogatą polichromią w formie kwiatowego ornamentu oraz przedstawień martwych natur kwiatowych i panoramicznych pejzaży w obramionych prostokątnych płycinach²².

Czas powstania malarskiej dekoracji drzwi z dusznickiej papierni jest zatem zbliżony z latami, w których najprawdopodobniej zostały wykonane architektoniczne iluzjonistyczne malowidła w Sali Józefa i w Sali pod Kopułą. Czyżby więc autorem polichromii zaginionych drzwi był także wspomniany już Caspar Rathsmann? Mając do dyspozycji jedynie archiwalne czarno-białe fotografie malowanych drzwi, nie

7. Polichromowana skrzynia z Walimia, Muzeum Narodowe we Wrocławiu, XVIII–XIX w.
Fot. wg: Sztuka drewna. Meblarstwo i snycerstwo ludowe na Dolnym Śląsku, katalog wystawy, Muzeum Narodowe we Wrocławiu, red. E. Berendt, Wrocław 2005, il. 19

²⁰ A. Kozieł, *Malarstwo barokowe na Śląsku w społeczno-ekonomicznym i artystycznym kontekście* [w:] *Malarstwo barokowe na Śląsku*, red. A. Kozieł, Wrocław 2017, s. 236, il. 328.

²¹ K. Różycka, *Malowane meble* [w:] *Sztuka drewna. Meblarstwo i snycerstwo ludowe na Dolnym Śląsku*, katalog wystawy, Muzeum Narodowe we Wrocławiu, red. E. Berendt, Wrocław 2005, s. 82, nr kat. 144, s. 3, nr kat. 19.

²² *Bauernstuben, Bauernmöbel in den Alpen*, wprowadzenie F. Colleselli, Innsbruck–Frankfurt am Main 1969, s. 111.

sposób jednoznacznie odpowiedzieć na to pytanie. Obie realizacje cechuje ten sam stosunkowo niski poziom artystyczny, naiwny sposób wykorzystania perspektywy malarskiej oraz liczne uproszczenia w ukazywaniu roślinności i architektury. Różnią się one jednak odmiennym charakterem przedstawień – dekoracyjnie potraktowanego pagórkowatego pejzażu nie sposób porównać z iluzjonistycznymi widokami budynków i architektonicznych wnętrz. Musimy także pamiętać, że oba dzieła zostały poddane kompleksowym zabiegom konserwatorskim, a obecny wygląd dekoracji malarskiej w salach Józefa i pod Kopułą jest w dużym stopniu rezultatem konserwatorskiej rekonstrukcji zniszczonych partii malowideł²³. Na obecnym etapie badań możemy zatem jedynie stwierdzić, iż autorem malarskiej dekoracji drzwi był lokalny malarz o przeciętnym talencie i niewysokich zawodowych umiejętnościach.

Mimo to malowane drzwi można śmiało uznać za dzieło wyjątkowe pod względem historycznym i kulturowym. Jak żaden inny obiekt dokumentują one bowiem dwie fazy świetności młyna papierniczego w Dusznikach-Zdroju. Zabytkowa stolarka i oryginalne żelazne wyposażenie drzwi są świadectwem bogactwa i wielkich ambicji Gregora Kretschmera, który dążąc do uzyskania nobilitacji, starał się nadać mieszkalnej części młyna papierniczego reprezentacyjny charakter, na wzór wnętrz szlacheckiego dworu. Z kolei malarska dekoracja drzwi z dwoma pejzażowymi przedstawieniami jest dokumentem fundatorskiej aktywności Johanna Josepha Ossendorffa, który idąc w ślady swego teścia, Antona Benedikta Hellera (1704–1772), uzyskał tytuł nadwornego papiernika króla Prus Fryderyka II Wielkiego, a reprezentacyjne pomieszczenia dusznickiej papierni za sprawą malarskiej iluzji zamienił w monumentalne pałacowe wnętrza i dziedzińce o wykwintnej architekturze. I możemy jedynie żałować, że tak cenny dla Muzeum Papiernictwa zabytek został najprawdopodobniej bezpowrotnie stracony. Dlatego też należy mieć nadzieję, że planowane jego odtworzenie na podstawie zachowanej dokumentacji konserwatorskiej choć w części przywróci nam to unikatowe dzieło²⁴.

²³ Zob. A. Kozieł, A. Szelağ, *Dekoracja malarska w budynku młyna papierniczego...* [2], s. 9–10.

²⁴ W 2019 roku, na zlecenie Muzeum Papiernictwa, drzwi zostały odtworzone przez Renatę Durbel-Białas, która w 1965 roku zajmowała się konserwacją oryginału.

Słowa kluczowe: młyn papierniczy, Duszniki-Zdrój, drzwi, polichromia, XVII–XVIII wiek.

Polychrome doors from the paper mill in Duszniki-Zdrój

Abstract

Historical door could be found in the paper mill in Duszniki-Zdrój in residential rooms situated on the first floor, covered with painting decorations and equipped with original iron accessories. Polychrome door was originally installed in the late Renaissance beam portal from the early 17th century. Unfortunately, after the conservation performed in 1965, this precious work was stolen. Basing on the preserved archive photographs it is possible to state that the lost door had probably been performed simultaneously with the stone portal, which is proved both by the simple form of door woodwork and rectangular panels decorating it, as well as the time of performance of metal accessories installed on it, which undoubtedly date back to the turn of the 16th and 17th century. In turn, painting decoration of doors in the form of two landscape presentations and polychrome imitating marbling was performed as late as in the 4th quarter of the 18th century, which can be concluded both from the form of landscape representations as well as the analogies with other preserved works of this kind. The time of performance of painting decoration of the door thus coincides with the years in which probably the architectural illusionist paintings in Joseph's Hall and Under the Dome were performed. Painted door can easily be considered a special work of art from the historical as well as cultural point of view. No other object could better document the days of splendour of the paper mill in Duszniki-Zdrój managed by Georg Kretschmer (1569–1623) and Johann Joseph Ossendorff (1733–1779).

Keywords: paper mill, Duszniki-Zdrój, door, polychrome, 17th–18th century.

Translation Justin Nnorom

Polychromierte Türen der Papierfabrik in Duszniki-Zdrój

Zusammenfassung

In der Papiermühle in Duszniki-Zdrój gab es in den Wohnräumen im ersten Stock historische Türen, die mit Malereien verziert waren und über eine originelle Eisenausstattung verfügten. Die mehrfarbigen Türen waren ursprünglich in dem Fassadenportal der Spätrenaissance vom Beginn des 17. Jh. eingebaut. Leider wurde dieses wertvolle Kunstwerk nach Restaurierungsarbeiten im Jahr 1965 gestohlen. Anhand der erhaltenen gebliebenen Archivfotos können wir feststellen, dass die verlorene Tür höchstwahrscheinlich gleichzeitig mit dem Steinportal entstanden ist, wovon sowohl die einfache Form der Türverkleidung und die rechteckigen Paneele zeugen, die sie schmücken, als auch die Zeit der Entstehung der darauf montierten Metallausrüstung, die zweifellos auf die Wende des 16. und 17. Jh. zurückgeht. Die malerische Gestaltung der Türverzierungen in Form von zwei Landschaftsgemälden und einer marmorähnlichen Polychromie wurde erst im 4. Quartal des 18. Jh. geschaffen, was sowohl durch die Form der Landschaftsgemälde als auch durch Analogien mit anderen erhaltenen Werken dieser Art belegt werden kann. Die Zeit, in der die Malerei der Türdekorationen geschaffen wurde, fällt mit den Jahren zusammen, in denen höchstwahrscheinlich die architektonischen illusionistischen Gemälde im Joseph-Saal und Pod Kopułą (Unter der Kuppel) entstanden sind. Die bemalte Tür kann man ohne Übertreibung als ein historisch und kulturell einzigartiges Kunstwerk betrachten. Wie kein anderes Objekt dokumentiert sie zwei Phasen der Pracht der Papierfabrik in Duszniki-Zdrój unter der Leitung von Georg Kretschmer (1569–1623) und Johann Joseph Ossendorff (1733–1779).

Schlüsselbegriffe: Papierfabrik, Duszniki-Zdrój, Türen, polychrom, 17.–18. Jahrhundert.

Übersetzt von Alexander Alisch

Polychromované dveře z papírenského mlýna v Dusznikach-Zdroji

Shrnutí

V papírenském mlýně v Dusznikach-Zdroji se v obytných místnostech umístěných v prvním patře nacházely starožitné dveře, které byly opatřeny malířskou výzdobou a měly originální železné kování. Polychromované dveře byly původně zasazeny do pozdně renesančního fasádního portálu z počátku 17. století. Bohužel po restauraci provedené v roce 1965 bylo toto vzácné dílo odcizeno. Na základě dochovaných

archivních fotografií můžeme zjistit, že ztracené dveře vznikly nejpravděpodobněji současně s kamenným portálem, což dokazuje jak jednoduchý vzhled truhlářské výroby dveří a jejich ozdobných výplní, tak i čas vzniku na nich namontovaného železného kování, které nepochybně pochází z přelomu 16. a 17. století. Zase malířská výzdoba dveří v podobě dvou vyobrazení krajiny a polychromie napodobující mramorování vznikla teprve ve čtvrtém čtvrtletí 18. století, o čemž svědčí jak forma vyobrazení krajiny, tak i analogie s jinými dochovanými díly tohoto typu. Čas vzniku malířské výzdoby dveří je shodný s lety, v nichž byly pravděpodobně vznikly architektonické iluzionistické malby v Josefově sálu a sálu Pod kopulí. Malované dveře lze směle považovat za dílo s výjimečným historickým a kulturním významem. Jediněčně dokumentují dvě slavné éry papírenského mlýna v Dusznikach-Zdroji pod vedením Georga Kretschmera (1569–1623) a Johanna Josepha Ossendorffa (1733–1779).

Klíčová slova: papírenský mlýn, Duszniki-Zdrój, dveře, polychromie, 17.–18. století.

Překlad Otmar Robosz

Portes polychromes du moulin à papier de Duszniki-Zdrój

Résumé

Dans le moulin à papier de Duszniki-Zdrój, dans les pièces d'habitation situées au premier étage, il y avait des portes historiques, recouvertes d'un décor peint et équipées de ferronnerie d'origine. Les portes polychromes furent installées à l'origine dans un portail de la fin de la Renaissance, provenant du début du XVIIe siècle. Malheureusement, ce précieux œuvre a été volé en 1965, après la fin des travaux de conservation. Sur la base des photographies d'archives conservées, on peut conclure que la porte volée est apparue, très probablement, en même temps que le portail en pierre, comme en témoignent à la fois la forme simple des portes en bois et les panneaux rectangulaires qui les décorent, ainsi que l'époque de la création des équipements métalliques qui y sont montés, qui remonte sans doute au tournant du XVIe et XVIIe siècle. D'autre part, la décoration picturale de la porte sous la forme de deux peintures de paysage et d'un marbre polychrome n'a été créée qu'au 4e quart du XVIIIe siècle, ce qui est indiqué à la fois par la forme de peintures de paysage et d'analogies avec d'autres œuvres conservées de ce type. L'époque de la création de la décoration picturale de la porte coïncide avec les années où les peintures illusionnistes architecturales ont probablement été réalisées dans les pièces de Józef et Pod Kopułą. Les portes peintes peuvent être considérées comme une œuvre unique du

point de vue historique et culturel. Comme aucun autre objet, ils documentent deux phases de la gloire du moulin à papier de Duszniki-Zdrój sous la direction de Georg Kretschmer (1569–1623) et Johann Joseph Ossendorff (1733–1779).

Mots clés: moulin à papier, Duszniki-Zdrój, portes, polychromie, XVII–XVIII siècle.

Traduction Katarzyna Siegel-Hertz